

Hatipoğlu Muhammed'in Ferahnâme Adlı Eseri ve Eserdeki Sıfatlar Hakkında Bir Değerlendirme (Koyunoğlu Nüshası)

Evaluation of Hatipoğlu Muhammed's *Ferahnâme* and the Adjectives Used in the Work (Koyunoğlu Manuscript)

Banu Yeşiloğlu ^a

^a Uzman, Karabük Üniversitesi, Karabük, Türkiye banuece2015@gmail.com

Abstract	Öz
Ferahnâme is a translation of hadiths written by Hatiboğlu Mehmet (Muhammed) in the 15th century during the Old Anatolian Turkish period. The work was composed using Darîr'in Yüz Hadis ve Yüz Hikâye. To facilitate a better understanding of the hadith translations, the author included various stories and religious and moral advice, addressing topics such as prayer, fasting, pilgrimage, intention, sincerity, and generosity—the work aimed to teach the fundamental principles of Islam through hadiths. In this study, folios 1b–20b of the work were transcribed into Latin script, following the facsimile edition. Subsequently, the phonetic features of the text and the adjectives occurring in the text were examined in detail. The study identified the meanings in which the adjectives were used within sentences and the changes they caused in sentence structure and meaning. A total of 450 adjective examples were analysed individually, explained, and evaluated in terms of the meanings and nuances they contributed to the text.	Ferahnâme, Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Hatiboğlu Mehmet (Muhammed) tarafından 15. yüzyılda yazılmış bir hadis tercümesidir. Eser, Darîr'in Yüz Hadis ve Yüz Hikâye tercümesinden faydalanılarak kaleme alınmıştır. Eser, hadis tercümelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bazı hikâyelere, dinî ve ahlâkî öğütlere yer verirken namaz, oruç, hac, niyet, ihlas, cömertlik gibi konuları işleyerek hadislerle İslâm dininin esaslarını öğretmeyi amaçlamıştır. Çalışmada eserin 1b-20b varakları arası tıpkıbasıma sadık kalınarak çeviri yazı ile okunmuştur, daha sonra metnin ses özellikleri ve metinde geçen sıfatlar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Cümlelerdeki sıfatların cümlede hangi anlamda kullanıldığı ve cümle içerisinde ne gibi değişikliklere yol açtığı tespit edilmiştir. 450 adet sıfat örneği tek tek incelenerek açıklanmış ve metne nasıl bir anlam kattığı belirtilmiştir.
Keywords: Hatiboglu Muhammed, Ferahnâme, Adjectives, Collocations, Old Anatolian Turkish	Anahtar Kelimeler: Hatiboğlu Muhammed, Ferahnâme, Sıfatlar, Eşdizimlilik, Eski Anadolu Türkçesi

1. Giriş

Makalenin konusu olan *Ferahnâme* adlı eser 15. yüzyıla ait olup Hatiboğlu Muhammed tarafından 829 (1426) yılında yazılmış hadis tercümesidir. Müellif'in eserini yedi yılda tamamladığı bilinmektedir. Hatiboğlu, *Dîvânü Lügâti't-Türk'ten* Türk dili ile ilgili öğrenilen bilgiye göre; Oğuz Türkçesi, Oğuz Türkleri ile 10. yüzyılda Anadolu'ya gelmiştir. Fakat bu dönemden yazı dilini temsil eden az sayıda eser günümüze ulaşmıştır (Mansuroğlu, 1946, s.9-17). Hatiboğlu Osmanlı sahasında yaşamış bir Türk şairidir. Hatiboğlu'nun ilk eseri *Bahrü'l- Hakâyık*, ikincisi *Letâifnâme* ve sonuncu eseri ise *Ferahnâme*'dir (Şahin, 2020). Hatiboğlu'nun eserleri; hacimleri, konuları ve eskilikleri yönünden edebiyat, din, dil ve kültür tarihi çalışmaları açısından oldukça önemlidir. Hatiboğlu'nu ilim âlemlerince tanınması, Rus müsteşriklerinden Smirnov'un, 1903'te neşrettiği Osmanlı Edebiyatı Eserlerinden Seçmeler adlı kitabında ondan bahsetmesi ve *Ferahnâme*'den bazı parçaları burada yayımlamasıyla olmuştur (Smirenov, 1903). Hatiboğlu üzerine ikinci çalışma ise Macar Türkolog J. Németh tarafından yapılmıştır. Németh, *Le Monde Oriental* (Nemeth, 1919) mecmuasında neşredilen yazısında önce *Ferahnâme*'nin Budapeşte nüshasını tasnif etmiş; yazarın adı, doğum yılı ve kimliği hakkında kısa bir araştırma yaparak *Ferahnâme*'nin dil özelliklerinden bahsetmiştir.

Mehmet Fuat Köprülü, *Türkiyat Mecmuası'nın*, "Kitabiyat Tenkit ve Tahlilleri" bölümünde, Németh'in belirtilen yazısını anlatan bir yazı yazmıştır. (Köprülü, 1926). Bir diğer çalışma ise, İsmail Hikmet Ertaylan'ın *Makâlât tercümesinin* Manisa nüshasına eklediği bir mukaddimedir (Ertaylan, 1960). Mustafa Özkan ise *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi* adlı eserinde *Ferahnâme*'ye yer vermiştir (Özkan, 1996).

Mahmud Esad Coşan'ın doktora tezinin yeninden 2008 yılında yayınlanan Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri adlı kitap alana katkı sağlayan bir diğer çalışmadır. Esad Coşan bu eserinde Hatiboğlu Muhammed ve eserleri hakkında detaylı bilgi vererek yol gösterici olmuştur. Son çalışmalardan birisi ise Hatice Şahin tarafından yapılmıştır. Hatice Şahin'in ilk çalışması, Malatya-İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, Hatiboğlu *Ferahnâme* (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini) şeklinde hazırladığı basılmamış doktora tezi, 1993 yılında ilim âlemine sunulmuştur. Bu doktora tezini geliştirerek 2020 yılında Hatiboğlu *Ferah- Nâme* adıyla eserini ilim âlemine tanıtmıştır. Şahin, *Ferahnâme* ve Hatiboğlu hakkında detaylı bir çalışma ortaya koymuştur. Hatice Şahin eserini hazırlarken Esad Coşan'ın eserlerinden faydalanmıştır, bu çalışma hazırlanırken güncel kaynak olan Hatice Şahin'in kaynağına da yer verilmiştir.

2. Ferahnâme

Ferahnâme, Hatiboğlu'nun en büyük eseri olarak bilinmektedir. Hatiboğlu'nun hayatı ilgili bilgilere bu eser sayesinde ulaşılmıştır. Eser, 829 (1426) yılında tamamlanmıştır. Eser, *Darîr'in Yüz Hadis ve Yüz Hikâye* tercümesinden faydalanılarak kaleme alınmış bir hadis tercümesidir. Eser, hadis tercümelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bazı hikâyelere, dinî ve ahlâkî öğütlere yer verirken namaz, oruç, hac, niyet, ihlas, cömertlik gibi konuları işleyerek hadislerle İslâm dininin esaslarını öğretmeyi amaçlamıştır. Eser, 6091 beyitlik didaktik bir mesnevi şeklinde yazılmıştır. (Şahin 2020'den akt. Taş 2023).

Ferahnâme, baştan sona kadar fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün vezniyle, mesnevî tarzında yazılmıştır, sadece bir yerinde Mef'ûlû/fâ'ilâtü/mefâ'ilü/fâ'ilün vezninde ve gazel tarzında kafiyeleşmiş bir şiir görülmektedir. Yazarın ismi eserin 100'den fazla yerinde bazen "Hatiboğlu", bazen de "İbni Hatib" olarak geçmektedir.

Eserin içeriği hakkında kısaca şu şekilde bilgi verilebilir. Eser; önce başlık, besmele ve bazı Arapça dua cümlelerinden sonra; beyitlerle devam etmektedir:

"di ki bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahim külli bünyâduñ binâsıdur kadim (1b 2)

her binânun ki evvelinde besmele zıkr olunmaya irişmez mısımla"(1b 3)

Beyitlerin içeriği ve sayılarıyla ilgili özellikler şu şekildedir: Mürettep bir eser olan *Ferahnâme*'de 43 beyitlik bir tevhid (vr. 3a-4b), biri 41, diğerleri 7 ve 4 beyitlik üç naat (vr. 4b-6a,15b-16a, 242a-b), 71 beyitlik bir münacaat (vr. 6a-9a), II. Murad için söylenmiş biri baş kısmında 102, diğeri hâtime bölümü içinde 8 beyitlik iki methiye (vr. 10a-14a, 252a) ile İbrahim Paşa (6.832/1429), Halil Paşa, Mehmed Ağa ve Hamza Bey gibi devlet adamları hakkında söylenmiş 41 beyitlik bir methiye bulunmaktadır. (vr. 14a-15b) (Koyunoğlu, Kitap. nr).

İlk kısım, yaklaşık 40 beyitten oluşan söze Allah adıyla başlanması gerektiğini vurgulayan bu sözlerin önemi anlatılmaktadır.

Devamında, 45 beyitlik bir "*tevhid*" bölümü yer almaktadır. Bu bölümde kâinatı var eden bir yaratıcı olduğundan ve O'nun sıfatlarından ve kudretinden bahsedilmektedir. Bu bölümün devamında 41 beyitlik bir nât örneği verilmiştir.

Nât'tan sonra 72 beyitlik "*münâcât*" bölümü gelmektedir. Hatiboğlu, yazdığı münâcâtta Tanrı'ya

yalvararak af ve lütuf dilemektedir. Bundan sonra eserin sunulduğu hükümdar hakkında bilgi verilen bir bölüm yer almaktadır. Her şeyin bir sebebinin olduğunu, eserin neden yazıldığını, ithaf edildiği hükümdarın adını, dünyada iyi ameller işlemek gerektiğini, Hatiboğlu'nun kendisinin de bunları yapmak istediğini, eserini hükümdar beğenirse memnun olacağını anlattığı ve kendi hakkında yaklaşık 132 beyitlik bazı bilgiler verdiği bir bölüm ile kapanış bölümüne geçilmiştir. Devamında, hükümdarın vezirlerinin övüldüğü 40 beyitlik bir yer almaktadır.

Bundan sonraki bölümünde Hz. Peygamber'i öven 7, 8 beyitlik bir giriş yapılmaktadır. Bu bölümde 100 hadis ve 100 hikâye bulunmaktadır. 46 beyitlik bir hâtime bölümüne yer verilerek eser bitirilirken şükrediliyor ve okuyucularından da hayır dua istenerek kitap sonlandırılıyor.

Hatiboğlu, yedi yılda tamamladığı ve II. Murad'a sunduğu *Ferahnâme*'yi yalnızca sunuş ve methiye kısımlarını değiştirerek bir yıl sonra 830 (1427), Karamanoğlu İbrahim Bey'e (1423-1464) sunmuştur.

*“şah adına yazdum nâm eyledüm uş
rebiülâhirde tamâm eyledüm*

*bil hisâbı çün ki sekiz yüz otuz hicrete
geçmiş idi iş bu söz*

*sultan ibrahime çün devr-i za
mân virdi fursat hükmini kıldı revân”*

Aynı eseri 838 (1434) yılında, bu defa da İsfendiyar b. Bayezid'e (1385-1440) sunmuştur.

*“şehriyâr isfendiyar bin bâyezid
zât-ı hükmi şahlığa olsun mezid*

*başına vurmuşdı devlet tâcını ol
doyurmuş âlemü muhtâcını*

*şehriyâr istendiyâr'a çün zamân virdi
fursat hükmini kıldı revân”*

Eserin farklı nüshalarındaki beyitlerden de anlaşıldığı gibi Hatiboğlu eserini ayrı ayrı birçok kişiye sunmuştur.

2.1. Ferahnâme'nin Nüshaları

Ferahnâme'nin II. Murad adına yazılan dört nüshası olduğu bilinmektedir. Bunlardan en eski olanı Macar İlimler Akademisi Kütüphanesinde bulunmaktadır. (Türkçe Yazmalar, nr. 24). Ramazan b. Muhammed tarafından 928 (1521) yılında istinsah edilen bu nüshadan ilk bahseden kişi V.D. Smirnov'dur (Smirnov,1903). V.D. Smirnov'un Budapeşte nüshasından faydalandığı bilinmektedir.

Ferahnâme adına yapılan bir diğer çalışma ise; J.Nemeth, kitaptan aldığı bazı parçaların metin ve tercümeleri ile birlikte eserin dil özelliklerine temas eden bir makale yayımlamasıdır. Bu makalede, *Ferahnâme*'nin dil özellikleri ortaya konulmaya çalışılmış, Budapeşte nüshasından bazı parçalar ve onların Almanca tercümelerine yer verilmiştir. Eserin, 1926 yılına kadar tek nüshası olan Budapeşte nüshası bilinmekteydi. Daha önce çalışma yapan Köprülü'nün makalesi incelendiğinde Köprülü'nün Kayseri Raşid Efendi Kütüphanesindeki bir nüshadan bahsettiğini fark edilmektedir. Ertaylan ise 1960'takaleme aldığı *Bahrü'l-Hakâyık* faksimilesi ön sözünde, üç yeni nüshadan bahsetmiştir. Ayrıca, Hatiboğlu ve eserleri üzerine Esad Coşan tarafından bir doktora tezi hazırlanmıştır (Coşan, 1965).

2.1.1. Budapeşte Nüshası

J. Németh'in kaleme aldığı makale incelendiğinde; bu yazma yazma ile ilgili şu bilgiler verilmiştir:

Budapeşte'deki Macar İlimler Akademisi Kütüphanesinde Török 0.24'te kayıtlı olduğu ve 21x15 cm. ebatlı, her sayfanın 13 satır ve toplamda 256 varak olduğu, sağlam, kalınca bir kâğıda yazıldığı; miklebli, koyu kahverengi, meşin bir cilt içinde yer aldığı ve başlıkların, âyetlerin, hadislerin kırmızı mürekkepli olduğu öğrenilebilir (Nemeth,1919). Bu yazma, Rebiülâhir 829'da (Şubat 1426) tamamlanarak II. Murad'a takdim edilmiştir (Şahin,2020).

2.1.2. Kayseri Nüshası

Eserle ilgili; “Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesinde 1074 numarada kayıtlı, 17 satırlı, okunaklı, yer yer harekeli, nesih yazılı bir nüshadır. Derviş Kurd tarafından istinsah edilen nüsha 990/152-83 tarihini taşımaktadır.” şeklinde bilgi verilmiştir. Bu nüsha da II. Murad’a takdim edilmiştir.

2.1.3. Cambridge Nüshası

Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan nüshanın her sayfasında 15 satır bulunmaktadır. Eseri yazan kişinin yazmayı yarım bıraktığı ve başka birinin tamamladığı yazı ve ifade özelliklerinden anlaşıldığı gibi bazı eksik hikâyeleri de vardır. Mustafa bin Hacı Sinan tarafından istinsah edilen nüshanın tarihi 800/1397’dir. Bu nüsha da II. Murad’a takdim edilmiştir (Şahin, 2020).

2.1.4. Afyonkarahisar Nüshası

Yazma, Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesinde 1183 numarada kayıtlıdır. Yazmayı İsmail Hikmet Ertaylan tanıtmıştır (Ertaylan, 1960). Eserle ilgili aşağıdaki şekilde bilgi verilmiştir:

157 Kütüphane defterine “Hikâyet-i Manzûm Tercüme” adıyla kaydedilen bu eser 19,5x27,3 cm. ebatlı, sırtı meşin, yeni tamir görmüş, bir cilt içinde 177 varaktır. Kalınca, esmer, filigranlı kâğıda, 15 satırla, harekeli, kötü bir nesihle yazılmıştır. Başlıklar ve hadisler kırmızıdır. Eserin ilk 10-15 varacağı eksiktir (Ertaylan, 1960). Bu nüsha da II. Murad’a sunulmuştur.

2.1.5. Afyonkarahisar Kütüphanesi Hâfız-ı Kütüb Nüshası

Bu nüsha hakkında İsmail Hikmet Ertaylan, “*Bahrü’l-Hakâyık* faksimilesi ön sözünde, 160 Afyonkarahisar Gedik Ahmed Paşa Kütüphanesi Hâfız-ı Kütüb’ü Bekir Efendi’nin, bugün aslı kaybolmuş bir nüshadan istinsah ettiği ve hâlen kendi kitapları arasında bulunan bir yazmadan bahsetmektedir. (Ertaylan, 1960).

2.1.6. Kitapçı Raif Yelkenci Nüshası

Bu nüsha hakkında; “Raif Yelkenci’nin özel kitaplığında bulunan 7 hadisin atlandığı tespit edilen, İbrahim b. Muhammed adlı biri tarafından istinsah edilen nüshanın tarihi 1110/ 1699 olarak gösterilmiştir.” şeklinde bilgi vermiştir. Bu yazma da II. Murad’a takdim edilmiştir (Şahin, 2020).

2.1.7. Karamanoğlu Nüshası

Bu nüsha, ithaf edildiği şahıs değişik olduğu için önemli bir tutar. Varlığını, Ertaylan, *Bahrü’l-Hakâyık* faksimilesi ön sözünde haber vermiştir. Eser hakkında şu bilgileri vermektedir:

Söz konusu nüsha, Konya’da İzzet Koyunoğlu Müzesi yazmaları arasında 20x29,5 cm. ebatlı, mukavva ciltli, 243 sayfalık bir mecmua içinde 1-172 sayfaları işgal etmektedir. Az saykallı sararmış kâğıtlara, 19 satırlı, dört sütun halinde, harekeli nestâlik ile yazılmıştır. Numarasız olan ilk sayfada Esad adlı biri tarafından yazılmış 4 dörtlük vardır. Arkadakiasıl eserin başladığı sayfada kitabın, Kara Müftüzâdeler’in olduğu kaydedilmiş.

Mukaddimedeki ve hâtimedeki kayıtlardan anlaşıldığına göre eser, 830/1427 tamamlanarak Karamanoğlu II. İbrahim Bey’e sunulmuştur (Şahin, 2020)

2.1.8. İsfendiyar Bey Nüshası

Ferahnâme nüshalarının en önemlisidir. Çünkü Hatiboğlu’nun hayatı ve eserleri hakkında hiçbir yerde olmayan bazı bilgileri bu nüshadan öğrenilmektedir. Nüshayla ilgili şu bilgiler dikkate değerdir:

Bu yazma, dilini en iyi koruyan nüshalardan biridir. İstinsah, 960/1553 tarihini taşımaktadır. Hatiboğlu’nun sağlığında II. Murad, Karamanoğlu İbrahim Bey ve Candaroğlu İsfendiyar Bey olmak üzere 3 ayrı beye sunmak üzere eserini üç kez yazdığı söylenebilir (Şahin, 2020).

2.1.9. Bosna Nüshası

Söz konusu nüsha hakkında; “Gazi Hüsrev Kütüphanesi Yazmaları 250 numarada kayıtlı bu eser 255x175 mm boyutlarında ve 243 varaktır.” şeklinde bilgi verilmiştir (Taş, 2008).

2.1.10. Almanya Nüshası

Ms. Or. oct. 2989 Staatsbibliothek, Berlin/Almanya Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları boyut: 230x145 – 170x85 mm 176 varak, 19 satır, nesih, sarı renkli kâğıt üzerine yazılmıştır. Kırmızı meşin cilt, miklepli cilttir. Kasideler ve hadisler kırmızıdır. Dibace sayfaları siyah-altın çift cetveldir (Taş, 2008).

3. Ferahnâmede Sıfat İncelemeleri

Dili anlamlandırabilmek için sözcüklere ihtiyacımız vardır. Sözcükler ise anlam bağlamında farklı türlere çıkabilirler. Bu türlerden biri de sıfattır. Sıfatlar isim ve isim soylu sözcükleri niteleyerek veya belirterek

sözcüklerin anlamına güç katar (Yeşiloğlu,2023).

Korkmaz sıfatlarla ilgili “Sıfatlar adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir” tanımını yaparken sıfatların isimleri nitelediğini net bir şekilde ortaya koymuştur (Korkmaz, 2014).

Sıfatın tanımını Muharrem Ergin ise “Sıfatlar vasıf isimleridir. Türkçede tek başına sıfat diye bir şey yoktur. Her sıfat aynı zamanda bir isimdir. Bir vasıf ismi, isim gibi de kullanılır, sıfat gibi de kullanılır” şeklinde tanım yaparak sıfatların da isim gibi kullanılabileceğini vurgulamıştır (Ergin, 2013).

3.1. Niteleme Sıfatları

Metindeki bazı niteleme sıfatları örnekleri şu şekildedir:

acı incir südine lezzet virür

kara topraktan yemişler bitürür (3b 3)

Dizeye *kara toprak* anlamı katarak toprağı *renk* yönüyle nitelemiştir.

datlu cânımdan usandım zinhâr

iş bu nefsün gayretinden âh u zâr (5b 16)

Dizede *datlı can* şeklinde kullanılsa da anlam olarak değerli *can* manasına gelerek ismi mecaz yönden nitelemiştir.

3.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları; isimleri işaret, sayı, soru ve belirsizlik bakımından da belirtirler.

3.2.1. Sayı Sıfatları

yüz hikâyet yüz hadîâdür bu haber okıyan kişi
göre kıla nazar (8a 8)

Dizede *yüz hikâye yüz hadîs* anlamında kullanılarak *asıl sayı sıfatı* olmuştur.

iş idinür kendüye birkaç işi

kim budur *iki* cihân arâyışı (9a 4)

Dizede *iki dünya* anlamında kullanılarak *asıl sayı sıfatı* olmuştur.

fağır-ı 'âlem *dü* cihanda ser- güzîn 'âşileredür
şefi'ü'l-müznibîn (4a 11)

Dizede *iki cihanda da* anlamında kullanılarak *asıl sayı sıfatı* olmuştur.

3.2.2. İşaret Gösterme Sıfatları

şekl-ü elvân-u muşavver *bu* cihân kendü mi
oldı âşikâre vü nihân (2b 15)

Dizede *bu dünya* anlamında kullanılarak *işaret sıfatı* olmuştur.

sözcüklerin cümle içerisinde farklı farklı anlamlara çıkabileceğini ve cümledeki yerine göre anlam kazanacağı konusu üzerinde durur bu yüzden de sıfatlarda eşdizimlilik ilkesi birbirini tamalayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nuh Doğan eşdizimlilik ilkesini şöyle açıklamaktadır:

“Bir sözcük tek başına değil yanında bulunan sözcük veya sözcüklerle birlikte var olur ve sözcüklerin anlamı buna göre değerlendirilir. Anlam alanında sözcüğe lazım olan öteki birimler, sözcüğün eşdizimini oluştururlar. Sıfatların birçok eşdizimli hali vardır” (Doğan,2016).

Dertlü: Dertlü sözcüğü *dertli*, *tasalı* anlamında kullanılan bir *sıfattır*:

salṭanat ḳodum ḳıldum tār-ı mār

dertli gönlüm ya'ni bir tımar u mār (10b 13)

Dizede *dertli gönlüm* anlamında kullanılarak gönül sözcüğünü niteleyip dizeye mecaz bir anlam katmıştır.

çok günāhum yok penāhum işüm āh

ḳara yüzüm *dertlü* sözümdür güvāh (6b 14)

Dizede *dertli sözümdür* anlamında kullanılarak *ek eylem* olmuştur ve yargı bildirmiştir.

Bu: *Bu* sözcüğü yakında olan kimse veya bir şeyi *işaret* yoluyla belirten *sıfattır*:

beni iş *bu* sözde ta'yib itmenüz

kendüyi ögmiş diyü terḡib itmenüz (2a 9)

Dizeye *bu sözle ayıplamayınız* anlamını vererek sözcüğü *işaret* yönüyle belirtmiştir.

nuṭḳı olmasa niderler ādemi ḥamdulillāh

bize virdi *bu* demi (2a 16)

Dizeye Allah'ımıza hamd olsun ki bize bu anı (zamanı) verdi anlamını vererek sözcüğü *işaret* yönüyle belirtmiştir.

3.3. Ferahnâme'den Kısa Bir Bölüm

[3b]

(1) maḥfi degül ḡayb 'allāmu'l-ḳuyüb setr ider 'afvyıla
settārü'l-'uyüb

(2) şuyı tatlu balu ve toprakdan şeker ḳanı
süd eyler dikenden gül biter

(3) acı incir südine lezzet virür kara
toprakdan yemişler bitürür

(4) öldürür hem bülbüle dil ögreden pes
kimün ḥükmiyledür gelen giden

(5) küllisi yoğıdı ol var eyledi kimisin yār
kimin ağyār eyledi

(6) odu şu toprağı vü yili cem' ider
cân virür birler anı tekrâr ider

(7) hikmeti hükminde maḥkūmdur bular faḫluḡa
dutar ümiḡi iy gird-i gār

(8) faḫl u raḡmet ber kemal-ü zü'l-celāl
ḡazret ü 'izzet ḡadım ü velā-yezāl

(9) ferd ü yezdān müḡlā ü müstecib
'azze ü sübhān yā refi' u yā mücib

(10) bu ne mülkdür 'izz ü temkîn ü liḡā
bu ne ḡazretdür müdām faḫl u beḡā

(11) bu ne 'izzetdür muḡim ü lā-zelil
bu ne ḡudretdür tolu ḡukm ü delil

(12) bu ne furḡatdur 'azilden münḡati'
bu ne ruḡḡatdur ḡafādan müctemi'

(13) mülketinüḡ bi-nihāyet 'iddeti 'izzetinüḡ
lā- mekāndur müddeti

(14) ḡudretinüḡ ḡaddi vü pāyānı yok
ḡikmetinüḡ 'ilmünüḡ ā'yānı yok

(15) 'aḡl iriḡmez fıkr idüb 'āḡillerüḡ zihni
köhnedurur ḡamu ḡāfillerüḡ

(16) ni'meti perverde eyler cānları raḡmeti
toylar ḡamu insanları

(17) yir ü gök hem yirde gökde ne ki vār külli
anüḡ varlıḡın ḡılır ḡümār

4. Sonuç

Eserin dil bilgisi bölümünde eserdeki sıfatlar belirlendikten sonra bu sıfatların cümleye kattığı anlam üzerinde durulmuştur. Metinde anlamlandırma çalışması eşdizimlilik ilkesi gereğince yapılmıştır. Eşdizimlilik sözcükleri doğru anlamlandırma konusunda gereklidir. Metinde Türkçe sıfatların yanı sıra Arapça ve Farsça sıfatlar da yer almaktadır. Bunun yanı sıra adlaştırmış sıfatlar ve sıfat filler tarafından da niteleme ve belirtme

sıfatının görevleri karşılanmıştır. Bu da adlanmış sıfatların ve sıfat fillerin cümlede farklı konumlarda yer alabildiğinin bir göstergesidir.

Niteleme Sıfatları başlığı altında 78 örnek incelenerek niteleme sıfatlarının cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır. Belirtme Sıfatlarından olan Sayı Sıfatları başlığı altında 32 örnek incelenerek sayı sıfatlarının cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır. Belirtme Sıfatlarından olan İşaret Sıfatları başlığı altında 152 örnek incelenerek işaret sıfatlarının cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır.

Belirtme Sıfatlarından olan Belgisiz Sıfatları başlığı altında 121 örnek incelenerek belgisiz sıfatlarının cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır. Belirtme Sıfatlarından olan Soru Sıfatları başlığı altında 2 örnek incelenerek soru sıfatlarının cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır.

Adlanmış Sıfatlar başlığı altında 10 örnek incelenerek adlanmış sıfatların cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır. Fiilimsiler başlığı altında 20 örnek incelenerek fiilimsilerin cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır.

Sıfat olan her sözcük aynı zamanda bir sıfat tamlaması kabul edilmektedir. Metinde ayrıca Sıfat Tamlamaları başlığı altında 12 örnekle Arapça – Farsça sıfat tamlamaları incelenerek tamlamaların cümleye nasıl bir anlam kattığı da ayrıca açıklanmıştır. Sözcük türü sıfat olup ancak metinde sıfat görevinde kullanılmayan 23 sözcük incelenerek cümleye nasıl bir anlam kattığı ayrı ayrı açıklanmıştır. Metindeki incelenen kısımda toplamda 450 adet sıfatın üzerinde durularak detaylı bir inceleme yapılmıştır.

Teşekkür / Acknowledgement:

Danışman hocam Sayın Doç. Dr. İsmail TAŞ'a katkıları ve desteklerinden dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Aynı zamanda ikinci danışman hocam Sayın Doç. Dr. Nimet KARA KÜTÜKÇÜ'ye emeklerinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Kaynakça / References

- Coşan, M. Esad (2008). Hatiboğlu Muhammed ve Eserleri, İstanbul
- Ertaylan, İsmail Hakkı (1960). *Hatiboğlu, Bahrül Hakayık*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Nemeth, Julius (1919). *Das Ferahnameh des İbn Hatib*, Le Monde Oriental, s. 145-184.
- Korkmaz, Zeynep (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 333.
- Köprülü, Mehmet Fuat (1928). *İbn Hatib, Ferahnâme*, TM, II s. 491.
- Mansuroğlu, Mecdut (1946). *Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının İlk Mahsulleri*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, I. sayı, s. 9-17.
- Özkan, Mustafa (1996). *“Ferahnâme”, TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul
- Smirnov, Vasily Dmitrievich (1903). *Mecmûa-i Müntehebât-ı Âsâr-ı Osmâniyye*, St.Petersburg, s. XXII.
- Şahin, Hatice (2020). *Hatiboğlu- Ferahnâme*, Bursa: Türk Ocakları Yayınları.
- Taş, İsmail (2008). Hatiboğlu Muhammed'in Ferahnâme Eseri Hakkında Bir Değerlendirme: Bosna Nüshası Örneği, Karabük Türkoloji Dergisi, Cilt/Sayı: 6-2 (2023), Karabük 2023, s. 70-107
- Yeşiloğlu, Banu (2023). *Hatipoğlu Muhammed'in Ferahnâme Adlı Eserinde Sıfatların Metinbilim ve Anlambilim Açısından İncelenmesi (Koyunoğlu Nüshası)*. Karabük Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.